

[in nuce]

*Colecția de față adună
fragmente „veșnic verzi“
din cultura umanității,
împletind discursuri din artă,
literatură, științe sociale și
religie care constituie, dincolo de
renumele auctorial și de valoarea
pentru fiecare domeniu în parte,
pilde ale înțelepciunii
tuturor vremurilor.*

Al-Ghazali (cca. 1056-1111) a fost unul dintre cei mai influenți filosofi, teologi, juriști și mistici sunniți ai Islamului. Numele lui poate fi legat de introdu-

ceră aristotelismului sau, mai curând, a avicennismului în teologia musulmană. Destinată aplanării conflictelor dintre mistici și învățați, dintre revelație și rațiune, *Alchimia fericirii*, publicată în persană (*Kimiya-yi sa'adat*), a avut o influență semnificativă asupra gândirii medievale occidentale. Chiar dacă autorul insistă asupra autodiscipliniei și ascetismului, lucrarea nu se rezumă la rolul de îndrumar pentru atingerea perfecțiunii etice, ci revine cu insistență și cu foarte multe argumente asupra felului în care individul își poate acorda cel mai bine viața cu propria natură.

al-ghazali
alchimia fericii

THE ALCHEMY OF HAPPINESS

Al-Ghazali

ALCHIMIA FERICIRII

Al-Ghazali

Copyright © 2014 Editura **ALL**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

AL GHAZZALI

Alchimia fericii / Al-Ghazali; trad.: Ionuț Chiș. – București:

Editura ALL, 2014

ISBN 978-606-587-249-3

I. Chiș, Ionuț (trad.)

133.5

Toate drepturile rezervate Editurii **ALL**.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată
fără permisiunea scrisă a Editurii **ALL**.

Drepturile de distribuție în străinătate aparțin în exclusivitate editurii.

All rights reserved. The distribution of this book outside

Romania, without the written permission of **ALL**,

is strictly prohibited.

Copyright © 2014 by **ALL**.

Editura **ALL**: Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,

sector 6, cod 060512 – București

Tel.: 021 402 26 00

Fax: 021 402 26 10

Distribuție: Tel.: 021 402 26 30; 021 402 26 33

Comenzi: comenzi@all.ro

www.all.ro

Traducere: Ionuț Chiș

Redactare: Gabriel Constantinescu

Tehnoredactare: Claudiu Isopescul

Corectură: Anca Tach

Design copertă: Alexandru Novac

1105

INTRODUCERE

Să știi, o, preaiubite, că omul nu a fost creat în glumă sau la întâmplare, ci a fost făcut într-un fel minunat și pentru un țel înalt. Chiar dacă nu a existat dintotdeauna, el trăiește veșnic; și chiar dacă trupul său este slab și pământesc, spiritul îi este măreț și dumnezeiesc. Când este curățat de pornirile cărnii în creuzetul abstenenței, el țintește către cele înalte și, în loc să fie robul poftelor și al mâniei, ajunge să fie înzestrat cu trăsături îngerești. Ajungând la această stare, el își găsește bucuria în contemplarea Frumuseții Eterne și nu o mai caută în plăcerile trupești. Alchimia spirituală care înfăptuiește această schimbare în el, asemenea celei care transformă metalele inferioare în aur, nu este ușor de aflat și nici nu se găsește pe toate drumurile. Autorul a început lucrarea de față, numită *Alchimia Fericirii*, pentru a explica această alchimie spirituală și metodele prin care ea operează. Această alchimie trebuie căutată în visticerile lui Dumnezeu, adică în inimile profeților, iar cel care va căuta altundeva va fi și mârșit și falit în ziua judecății, când va auzi rostite cuvintele: „Am ridicat vălul de pe ochii tăi, iar vederea îți este astăzi limpede.“

Dumnezeu a trimis pe pământ o sută douăzeci și patru de mii de profeți* care să îi învețe pe oameni legea acestei alchimii și felul în care să-și curețe inima de trăsături inferioare în creuzetul abstenenței. Această alchimie poate fi descrisă pe scurt ca fiind îndepărtarea de lume și apropierea de Dumnezeu. Părțile ei sunt în număr de patru:

1. Cunoașterea de sine;
2. Cunoașterea lui Dumnezeu;
3. Cunoașterea lumii așa cum este ea cu adevărat;
4. Cunoașterea lumii de apoi așa cum este ea cu adevărat.

Vom detalia aceste patru părți în cele ce urmează.

---

* Acesta este numărul exact de profeți în tradiția musulmană.

CAPITOLUL 1

Cunoașterea de sine

Cunoașterea de sine este cheia pentru cunoașterea lui Dumnezeu, după cum spune și proverbul „Cel ce se cunoaște pe sine, îl cunoaște pe Dumnezeu“* și după cum se arată și în Coran: „Le vom înfățișa semnele noastre în lume și în ei înșiși și astfel adevărul le va fi limpede.“ Așadar, nimic nu este mai aproape de tine decât tu însuși, și dacă tu nu te cunoști pe tine însuși cum ai putea cunoaște altceva? Dacă tu răspunzi, „Mă cunosc pe mine însumi“, gândindu-te la forma ta exterioară, la trup, la față, la membre și așa mai departe, o asemenea cunoaștere nu poate fi vreodată cheia către cunoașterea lui Dumnezeu. De asemenea, în cazul în care cunoașterea despre cele de dinăuntru este aceea că atunci când îți este foame mănânci și atunci când ești furios ataci pe cineva, vei putea oare merge mai departe pe această cale, știind că vei fi asemănător doar animalelor? Adevărata cunoaștere de sine stă în a cunoaște următoarele: Ce ești tu în tine însuși și de unde ai venit tu? Încotro te îndrepti, pentru ce ai venit pentru o vreme în această lume și în ce stau cu adevărat fericirea și nefericirea ta? Unele dintre trăsăturile tale sunt comune cu ale animalelor, altele sunt comune cu ale cu diavolilor, iar altele sunt comune cu ale îngerilor, iar tu

---

* Zicală tradițională atribuită lui Mahomed.

trebuie să afli care dintre acestea sunt accidentale și care sunt esențiale. Până nu vei cunoaște acestea nu vei putea să știi în ce stă cu adevărat fericirea ta. Animalele doar se hrănesc, dorm și se luptă; dacă te consideri un animal, îngrijește-te doar de acestea. Diavolii se ocupă doar de stârnirea neînțelegerilor, de înșelătorie și de minciuni, iar dacă tu crezi că vă asemenați, trebuie să faci aceleași fapte ca ei. Îngerii contemplă frumusețea lui Dumnezeu și nu au nicio trăsătură animalică; dacă ai o natură angelică, trebuie să te îndrepti spre aceasta și astfel vei putea cunoaște și contempla pe Cel Mai Înalt și vei putea fi scos de sub robia poftelor și a mâniei. De asemenea, este necesar să afli de ce ai fost creat cu aceste două instincte animalice: dacă trebuie ca ele să te supună și să te țină rob sau dacă tu ar trebui să le supui pe ele și să faci, în timp ce înaintezi, din una armăsarul tău, iar din cealaltă o armă.

Primul pas înspre cunoașterea de sine constă în a cunoaște că ești alcătuit dintr-o formă exterioară, numită „trup“, și o entitate internă, numită „inimă“ sau „suflet“. Prin „inimă“ nu înțeleg bucata de carne aflată în stânga înăuntrul trupului, ci înțeleg a fi aceea care se folosește de toate celelalte facultăți ca de niște unelte sau ca de niște slujitori. Adevărul este că aceasta nu aparține de lumea vizibilă, ci de cea invizibilă, și a venit în această lume tot așa cum un călător umblă într-o țară străină pentru negoț urmând ca, într-un sfârșit, să se întoarcă în țara de baștină. Cunoașterea acestei entități și a atributelor sale este cheia pentru cunoașterea lui Dumnezeu.

Ne putem convinge întrucâtva de realitatea inimii sau a sufletului închizând ochii și respingând tot

ce ne înconjoară, cu excepția propriei individualități. Astfel, putem obține oarece înțelegere despre natura nesfârșită a propriei individualități. Chiar și așa, o cercetare prea amănunțită a esenței sufletului este interzisă de Lege. În Coran stă scris: „Te vor întreba despre suflet. Le vei spune: «Sufletul există prin porunca Domnului Dumnezeuului meu.»“ Despre suflet știm doar că este o esență indivizibilă care aparține de lumea celor poruncite și că nu a existat dintotdeauna, ci a fost creat. O cunoaștere filosofică exactă a sufletului nu este o fază preliminară, necesară pentru a merge pe drumul religiei, fiind, mai degrabă, rezultatul autodiscipliniei și perseverenței în această cale, așa cum spune și Coranul: „Pe cei care se obosesc spre acest drum, cu adevărat îi vom conduce către calea cea bună.“

Pentru a putea purta acest război spiritual prin care cunoașterea de sine și cunoașterea lui Dumnezeu pot fi obținute, ne putem gândi la trup ca la o împărăție, la suflet ca fiind regele acesteia, iar la diferitele simțuri și facultăți ca fiind armata. Rațiunea ar urma să fie vizirul sau prim-ministrul, pasiunea ar urma să fie cel care strânge birurile, iar mânia ar fi polițistul. Sub pretextul că strâng birurile, pasiunile se pot deda jafului fără a da socoteală cuiva, iar resentimentul are mereu o înclinație spre asprime și spre severitate exagerată. Aceștia doi, cel care strânge birurile și polițistul, trebuie să fie mereu supuși regelui și nu trebuie uciși sau alungați, întrucât fiecare dintre ei are o sarcină de competență. Căci, dacă se ajunge ca pasiunea și resentimentul să stăpânească rațiunea, putem fi siguri că sufletul va ajunge la pierzanie. Un suflet care își lasă facultățile inferioare să le stăpânească pe

cele superioare este asemenea celui care lasă un înger sub stăpânirea unui câine sau un musulman sub tirania necredinciosului. Cultivarea calităților demonice, animalice sau angelice are ca rezultat producerea unor caractere corespunzătoare care, în Ziua Judecâții, se vor arăta în forme vizibile, cel senzual arătând asemenea porcului, cel feroce arătând asemenea câinilor sau lupilor, iar cei puri – asemenea îngerilor. Țelul disciplinei morale este acela de a curăța inima de rugina pasiunilor și resentimentului până când, asemenea unei oglinzi curate, poate reflecta lumina lui Dumnezeu.

Cineva se poate întreba: „Dacă omul a fost creat atât cu calitățile animalice cât și cu cele demonice și cu cele îngerești, cum putem ști că cele îngerești sunt esența sa adevărată, iar celelalte două sunt doar accidentale și trecătoare?” La aceasta răspund că esența fiecărei ființe trebuie căutată în acel ceva care este mai înalt și mai însemnat în acea ființă. Astfel, calul și măgarul sunt amândoi animale de povară, dar calul îi este superior măgarului prin faptul că este potrivit și pentru a fi folosit în lupte. Când nu este în stare de luptă, calul este degradat la statutul de animal de povară. La fel și omul: cea mai înaltă facultate a sa este rațiunea, care îi permite să îl contemple pe Dumnezeu. Dacă rațiunea stăpânește în el, atunci când moare, el lasă în urmă toate pornirile spre pasiune și spre resentiment și ajunge să poată sta alături de îngeri. În ceea ce privește trăsăturile animalice ale omului, el este inferior multor animale, dar rațiunea îl face superior acestora, așa cum stă scris și în Coran: „Toate cele de pe fața pământului i-au fost supuse omului.” Dacă pornirile sale inferioare ajung

să învingă, atunci, după moarte, omul va privi înapoi spre pământ și va râvni la plăcerile pământești.

Sufletul rațional din om este bogat în minuni de cunoaștere și de putere. Prin aceste minuni, omul stăpânește știința și artele, poate să treacă într-o clipă de la pământ la ceruri și înapoi, poate întocmi o hartă a cerurilor și poate măsura distanța dintre stele. Tot prin aceste minuni, omul poate prinde peștii din mare și păsările din văzduh și poate îmblânzi în folosul său animale precum elefantul, cămila și calul. Cele cinci simțuri ale sale sunt asemănătoare cu cinci uși deschise spre lumea externă; dar, încă și mai minunat de atât, inima lui are o fereastră care se deschide spre lumea nevăzută a sufletelor. Atunci când doarme, când drumurile simțurilor sunt închise, această fereastră este deschisă, iar omul primește vestiri din lumea nevăzută și, uneori, poate întrezări viitorul. În acele momente, inima îi este ca o oglindă care reflectă ceea ce este înfățișat pe Tăblița Destinului. Totuși, chiar și în somn, gândurile la lucrurile lumești întunecă această oglindă, iar impresiile pe care le primește nu mai sunt atât de limpezi. După moarte aceste gânduri dispar, iar lucrurile sunt văzute așa cum sunt ele în realitate, împlinindu-se astfel spusa Coranului: „Am ridicat vălul de pe ochii tăi, iar vederea îți este astăzi limpede.“

Deschiderea unei ferestre în suflet către cele nevăzute are loc și în condiții apropiate de inspirația profetică, atunci când intuițiile apar în minte fără a fi trecut pe drumul vreunuia dintre simțuri. Cu cât un om se curăță pe sine de poftele trupești și își apleacă mintea spre Dumnezeu, cu atât devine mai conștient

de aceste intuiții. Cei care nu le pot vedea nu au niciun drept să spună că asemenea intuiții nu există.

Aceste intuiții nu sunt limitate la cei care țin de casta profetilor. Așa cum fierul, dacă este lustruit suficient, poate servi ca oglindă, orice minte care dă dovadă de disciplina cuvenită poate ajunge să aibă asemenea intuiții. La acest adevăr se gândea Profetul atunci când a zis: „Fiecare copil se naște cu o înclinație spre Islam; după aceea, părinții lui fac din el un evreu, un creștin sau unul care se închină la stele.“ Fiecare ființă omenească a auzit în adâncurile conștiinței sale întrebarea „Oare nu sunt Eu Domnul Dumnezeuul tău?“ și a răspuns cu „Da“. Numai că unele inimi sunt asemenea unor oglinzi atât de pline de rugină și praf încât nu poți vedea nimic clar în ele, pe când inimile profetilor și sfinților, chiar dacă sunt oameni cu pasiuni asemănătoare cu ale noastre, sunt foarte sensibile la orice urmă a divinului.

Omul ocupă primul loc în ierarhia celor create, nu doar din punctul de vedere al cunoașterii dobândite și intuitive, ci și din punctul de vedere al puterii. Așa cum îngerii stăpânesc asupra elementelor, și sufletul stăpânește asupra membrilor trupului. Acele suflete care ajung la o treaptă specială de putere pot conduce și alte trupuri, nu doar pe al lor. Dacă vor ca un om bolnav să își revină, acesta își revine, dacă vor ca un om sănătos să se îmbolnăvească, acesta se va îmbolnăvi, dacă vor ca un om să vină lângă ei, acesta li se va alătura. Dacă efectele produse de aceste suflete puternice sunt bune, le numim „minuni“, iar dacă efectele sunt rele, le numim „vrăjitorii“. Aceste suflete sunt diferite de cele obișnuite în trei feluri: (1) ce alții pot vedea doar în vise, ei

văd în clipele de trezie; (2) cei obișnuiți pot dispune doar de propriul trup pe când ceilalți, prin puterea voinței, pot mișca trupuri străine de al lor; (3) cunoașterea la care unii ajung prin muncă grea, cei speciali o capătă prin intuiție.

Aceste trei trăsături nu sunt singurele care deosebesc oamenii de rând de profeți, ci sunt doar acele trăsături pe care le putem noi afla. Așa cum nimeni nu cunoaște adevărata natură a lui Dumnezeu, în afara de Dumnezeu însuși, nimeni nu cunoaște adevărata natură a unui profet, cu excepția profetului însuși. Aceasta nu ar trebui să ne facă să ne minunăm, căci vedem în lucrurile de zi cu zi că este imposibil să explicăm unuia care nu este mișcat de cadență și ritm farmecul pe care îl manifestă poezia sau să arătăm unuia care este orb splendoarea culorii. Pe lângă neputință, mai sunt și alte piedici pe drumul spre adevărul spiritual. Una dintre acestea este cunoașterea obținută din exterior. Putem să ne închipuim inima ca pe o fântână, cele cinci simțuri urmând a fi cinci râuri care alimentează cu apă fântâna. Pentru a afla ce se găsește în realitate în inimă, trebuie să oprim aceste cinci râuri, cel puțin pentru o vreme, iar resturile aduse de ele trebuie să fie aruncate afară din fântână. Cu alte cuvinte, dacă vrem să ajungem la adevărul spiritual pur, trebuie să dăm deoparte, cel puțin pentru un timp, cunoașterea care a fost obținută prin procese externe și care adesea devine prejudecată dogmatică de neclintit.

Greșeala de sens opus este comisă de oamenii superficiali care, repetând niște fraze auzite la învățătorii sufiți, încep să defăimeze toată cunoașterea. Asta este ca și cum cineva care nu se prea pricepe la

alchimie ar spune că „alchimia este mai bună decât aurul pe care îl ai” și ar refuza aurul care îi este oferit. Alchimia *este* mai bună decât aurul, dar adevărații alchimiști sunt rari, așa cum sunt și maeștrii Sufi. Cel care cunoaște o brumă de sufism nu îi este superior unui om învățat, tot așa cum cel care a făcut doar câteva experimente în alchimie nu are temeii să disprețuiască un om bogat.

Oricine va cerceta problema va putea vedea că fericirea este în mod necesar legată de cunoașterea lui Dumnezeu. Fiecare dintre facultățile noastre se desfată îndeplinind scopul pentru care a fost creată: pofta se desfată în îndeplinirea dorințelor, furia în răzbunare, ochiul în vederea unor obiecte superbe, iar urechea în ascultarea unor sunete armonioase. Cea mai înaltă activitate a sufletului omenesc este perceperea adevărului; în aceasta sufletul își găsește cea mai aleasă încântare. Această idee ține până și în lucruri mărunte, cum ar fi învățarea șahului și, cu cât este mai elevat subiectul, cu atât este mai mare desfătarea. Omul ar fi bucuros să aibă încrederea unui prim-ministru, dar ar fi încă și mai încântat dacă ar fi confidentul intim al unui suveran, iar acesta i-ar dezvălui secrete de stat.

Un astronom care poate alcătui prin cunoașterea sa o hartă a firmamentului și poate calcula cursul stelelor dobândește o plăcere mai mare din această cunoaștere decât jucătorul de șah din cunoașterea pe care o deține. Văzând, așadar, că nimic nu este mai maiestuos decât Dumnezeu, ne putem da seama cât de mare trebuie să fie desfătarea pe care o avem cunoscându-L cu adevărat! Un om care a pierdut râvna pentru această cunoaștere se aseamănă

cu cineva care nu mai are deloc poftă de mâncare sănătoasă sau cu cineva care preferă să mănânce lut în loc să mănânce pâine. Toate pornirile trupești pier în momentul morții, odată cu organele pe care le folosesc, pe când sufletul nu moare, ci păstrează cunoașterea lui Dumnezeu pe care a obținut-o; ba nu, o sporește.

O parte însemnată a ceea ce cunoaștem despre Dumnezeu își are sursa în studiul și contemplarea propriilor trupuri care ne dezvăluie puterea, iubirea și înțelepciunea Creatorului. Puterea Sa, prin aceea că a creat minunata formă omenească dintr-o singură picătură; Înțelepciunea Sa ne este dezvăluită în complexitățile și în adaptabilitatea reciprocă a părților trupului; iubirea Sa ni se arată nu doar prin aceea că ne-a dăruit organele necesare vieții, cum ar fi inima, ficatul și creierul, ci și pe cele care nu sunt absolut necesare, cum ar fi mâna, piciorul, limba și ochiul. Tuturor acestora le-a adăugat ca podoa-be negrul părului, roșeața buzelor și curbura sprâncenelor.

În mod cu totul potrivit, omul a fost numit „microcosmos“, adică o lume micșorată în ea însăși, iar structura corpului său ar trebui studiată nu doar de cei care vor să devină doctori, ci și de către cei care vor să ajungă la o cunoaștere mai profundă a lui Dumnezeu, așa cum studiul riguros al subtilităților și nuanțelor limbajului dintr-un mare poem ne arată geniul autorului său.

Cu toate acestea, la o cântărire atentă, ne dăm seama cum cunoașterea sufletului are un rol mai important în a ne apropia de cunoașterea lui Dumnezeu decât cunoașterea trupului și a funcțiilor acestuia.

Trupul poate fi comparat cu un armăsar, iar sufletul cu călărețul; trupul a fost creat pentru suflet, sufletul pentru trup. Dacă un om nu își cunoaște propriul suflet, care îi este mai aproape decât orice altceva, la ce îi folosește să spună că știe altele? E ca și cum un cerșetor care nu are ce să mănânce ar începe să se laude că poate hrăni un oraș întreg.

În acest capitol am încercat pe cât este posibil să descriem în amănunt măreția sufletului omenesc. Acela care îl neglijează și îi lasă darurile să ruginească sau să degenereze va pierde în mod necesar și în această lume și în lumea viitoare. Adevărata măreție a omului stă în posibilitatea de a înainta continuu, și asta în ciuda sferei temporale, unde omul este una dintre cele mai firave ființe, supus fiind foamei, setei, căldurii, frigului și mâhnirii. Lucrurile care îl încântă cel mai mult sunt adesea și cele care se dovedesc a fi cele mai dăunătoare, pe când lucrurile care îi sunt de cel mai mare folos nu pot fi găsite fără muncă și osteneală. În ceea ce privește mintea, o ușoară încurcătură în substanța din care este alcătuit creierul este îndeajuns pentru a-l distruge sau a-l înnebuni; în ceea ce privește puterea, înțepătura unei viespi îl lasă fără liniște și fără somn; în ceea ce privește stăpânirea de sine, pierderea unei monede mărunte îl supără; în ceea ce privește frumusețea, omul nu este nimic mai mult decât o materie dezgustătoare acoperită de o piele cu aspect plăcut. Dacă nu se spală des, devine cu totul respingător și dizgrațios.

În această lume, omul este cu adevărat extrem de slab și vrednic de dispreț. Abia în lumea cealaltă va putea avea însemnătate, și asta doar dacă se ridică din rândul animalelor în rândul îngerilor cu

mijloacele „alchimiei fericirii“. Altfel, starea lui va fi mai rea decât a sălbăticiunilor care pier și ajung țărână. Așadar, este nevoie ca omul să fie conștient atât de superioritatea sa, ca ființa cea mai aleasă din întreaga creație, cât și de neputința sa, aceasta din urmă fiind și ea una dintre căile spre cunoașterea lui Dumnezeu.

CUPRINS

Introducere	7
Capitolul 1. Cunoașterea de sine.....	9
Capitolul 2. Cunoașterea lui Dumnezeu	21
Capitolul 3. Cunoașterea lumii acesteia	33
Capitolul 4. Cunoașterea lumii viitoare	41
Capitolul 5. Despre muzică și dans ca ajutoare ale vieții religioase	53
Capitolul 6. Despre cercetarea sinelui și despre aducerea aminte de Dumnezeu	63
Capitolul 7. Căsătoria ca ajutor sau piedică în viața religioasă	75
Privitor la îndatoririle căsătoriei.....	81
Capitolul 8. Iubirea de Dumnezeu.....	87
Vederea lui Dumnezeu	92
Semnele Iubirii de Dumnezeu	99